

Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, arabski, ormiański, polski, t. 3: (1414-1445) Konstancja; Bazylea – Ferrara – Florencja – Rzym, układ i opracowanie ks. Arkadiusz Baron – ks. Henryk Pietras SJ, ŻMT 30, Kraków 2003, Wydawnictwo WAM, ss. 680.

Czytelnik, który zapoznał się z dwoma poprzednimi tomami *Dokumentów Soborów Powszechnych*, nie musiał długo czekać na kontynuację tego monumentalnego przedsięwzięcia, bo oto pojawił się kolejny wolumen obejmujący akta Soboru w Konstancji (1414-1418) oraz następnego, który obradował na skutek kilkakrotnych przenosin w Bazylei, Ferrarze, Florencji i Rzymie (1431-1445). Warto podkreślić, że niniejsza książka stanowi 30 już tom serii „Źródła Myśli Teologicznej”, wydawanej od zaledwie 8 lat, a więc mamy do czynienia ze swojego rodzaju jubileuszem. Świadczy to z jednej strony o imponującej pracy redaktorów, a z drugiej o wielkim zapotrzebowaniu na publikacje przywołujące dziedzictwo myśli chrześcijańskiej.

Prezentowany tom choć zawiera akta tylko dwóch soborów, to jednak tworzy bardzo pokaźny zbiór różnych dekretów i ustaw, nie dający się wręcz porównać pod względem objętości z aktami poprzednich soborów. Nic jednak dziwnego, skoro sobory te „stanowiły wielkie zgromadzenia chrześcijan, zarówno świeckich i duchownych” (s. 9), a pierwszy z nich miał zgromadzić nawet ok. 70 tys. osób. Sobór w Konstancji musiał uporać się z długoletnią schizmą, która rozpoczęła się wraz z wyborem papieża Klemensa VII w 1378 roku. Był to jednak tylko jeden z problemów. Do niego dochodziły kwestie dogmatyczne i dyscyplinarne związane z Janem Wicłefem i Janem Husem, a także wiele innych spraw i lokalnych interpelacji, z których ważne znaczenie ma dla nas niewątpliwie sprawa konfliktu Polski z Zakonem Krzyżackim. Drugi z soborów również borykał się z kolejną schizmą (1439-1449), którą zresztą zapoczątkowała część jego uczestników przez wybór antypapieża Feliksa V w Bazylei. Jednocześnie jednak podjął dialog z Kościołami wschodnimi, czego rezultatem było podpisanie unii z Jakobitami, Ormianami i Chaldeczykami. To prawda, że porozumienie to zawarte było pod wpływem tragicznego położenia Cesarstwa Wschodniego, zagrożonego przez imperium Turków, i że w rzeczywistości nigdy nie zostało zupełnie zrealizowane. Był to jednak akt wzajemnego poszukiwania jedności i realizacji idei ekumenicznych, a ponadto poczyniono na nim wiele ważnych precyzacji dogmatycznych, m.in. z zakresu sakramentologii.

Niektóre wydarzenia, mające miejsce podczas trwania soborów mogą bulwersować współczesnego odbiorcę, bo jak inaczej można odnieść się do spalenia na stosie Jana Husa, mimo żelaznego glejtu, który wcześniej otrzymał, albo Hieronima z Pragi, który podzielił jego los. Jeszcze większy protest może wywołać pośmiertne ekshumowanie i rozrzucenie doczesnych szczątków Jana Wicłefa. A jednak nie można przeszłości oceniać z punktu widzenia nowożytnego.

nego człowieka i obwiniać o to wszystko Kościół. Mamy tutaj do czynienia z różnymi powiązaniem i zależnościami. Stwierdza to również jeden z autorów książki – ks. prof. Henryk Pietras SJ, mówiąc, że „Kościół musiał w tym procederze uczestniczyć. Jego związek z cesarstwem był bardzo ścisły. Wtedy nie wyobrażano sobie, że można inaczej, że można działać wbrew cesarzowi, że rozdział Kościoła i państwa jest możliwy, a nawet wskazany. Cesarza można było zmienić, ale przecież jakiegoś trzeba było mieć. Wszystko, co zagrażało porządkowi społecznemu, odczytywano także jako zagrożenie dla Kościoła. I dochodziło do ogromnych nadużyć” (*W krainie ludożerców*, z o. Henrykiem Pietrasem, patrologiem, dyrektorem jezuickiego Wydawnictwa WAM rozmawia A. Sporniak, TP 2004, nr 21 [23 V], s. 14).

Publikacja ta może chyba nauczyć jeszcze jednego – roztropności i pokory. Studiując bowiem przebieg wydarzeń związanych z tymi dwoma soborami, widzimy, że idee koncyliarystyczne pomogły z jednej strony przezwyciężyć schizmę na Soborze w Konstancji, a z drugiej, nadmierne ich wyakcentowanie stało się przyczyną nowego podziału Kościoła Zachodniego, jaki zaistniał podczas trwania drugiego z soborów. Jednym słowem, łacińska maksyma: „virtus in medio stat” nie straciła nic na swoim znaczeniu.

Korzystając z tego rodzaju dzieła, czytelnik powinien chyba automatycznie sięgać do bardziej szczegółowej literatury, aby lepiej zrozumieć rozstrzygnięcia soborowe. Na pewno byłby tutaj bardzo pomocny w miarę wyczerpujący wstęp do każdego z soborów. Trzeba jednak przyznać, że w porównaniu z poprzednimi tomami *Dokumentów Soborów Powszechnych*, zamieszczone wprowadzenia są już obszerniejsze, a ponadto, jak słusznie zauważył ks. prof. Marek Starowieyski w recenzji do niniejszej publikacji, „szczęśliwie posiadamy dziś trzy historie soborów” (www.wydawnictwowam.pl/shop/).

Trudno zarzucić cokolwiek redaktorom tego wielkiego dzieła, należy raczej obyspać ich pochwałami za to, czego dokonali; bo i większość dokumentów została po raz pierwszy przetłumaczona na język polski, a niektórych z nich wcale dotąd nie tłumaczono na żaden z języków nowożytnych. Na każdym kroku widać też dbałość wydawcy o przystępny dla czytelnika układ graficzny (równoległe rozmieszczenie tekstu oryginalnego i polskiego tłumaczenia, czy też odpowiednie wyselekcjonowanie ważnych tekstów od tych drugorzędnych). Na pewno usatysfakcjonują też czytelnika opracowane indeksy. Pewien niedosyt wywoła może bibliografia, trzeba jednak pamiętać, że jest to tylko zestawienie wybranych najważniejszych opracowań, w których zainteresowany czytelnik znajdzie na pewno bardziej szczegółową literaturę przedmiotu. Nieco zdziwić może też fakt, że jedne nazwy są spolszczone, inne natomiast nie, np. „Avignionie” zamiast „Awinionie” (s. 8). Nie ustrzeżono się też drobnych literówek np. „Früfschoilastik” zamiast „Frühscholastik” (s. 20), czy też „Rirrenze” zamiast „Firenze” (s. 275). Są to jednak drobne niedociągnięcia, które w niczym nie umniejszają wartości tego dzieła. Szkoda tylko, że cena tego tomu

„Źródeł Myśli Teologicznej” jest taka wysoka. No cóż, pozostaje stwierdzić, że nauka zawsze była kosztowna.

Józef Figiel SDS – Lublin, KUL

Pracownia Karmelu Miłości Miłosiernej im. Braci Trapistów Tibhirine w Szczecinie, *Modlitwa Kolorem. Ikony z Pracowni Karmelu Miłości Miłosiernej im. Braci Trapistów Tibhirine, Szczecin 2003, ss. 64.*

Literatura badawcza poświęcona ikonom jest dziś ogromna. Nawet w języku polskim zainteresowani zjawiskiem ikony zarówno w sensie formalnym, jak duchowym mogą zebrać bibliografię składającą się z ponad 30 pozycji książkowych i artykułów (część z nich zamieszczają w swej bibliografii autorki omawianej książki). Wśród nich trzeba wymienić pozycje książkowe: W. Soluchin, *Spotkania z ikonami*, Kraków 1975; P. Florencki, *Ikonoostas i inne szkice*, tłum. Z. Podgórzec, Warszawa 1984; *Ikona. Symbol i Wyobrażenie*, red. E. Bogusz, Warszawa 1984; *Rosyjskie malarstwo ikonowe*, opr. G. Kłokowa, Moskwa – Warszawa 1991; O. Grigorij Kruk, *Myśli o ikonie*, Białystok 1991; T. D. Łukaszuk, *Obraz święty – ikona w życiu, w wierze i w teologii Kościoła. Zarys teologii świętego obrazu*, Częstochowa 1993; L. Uspienski, *Teologia ikony*, tłum. M. Żurawska, Poznań 1993; R. Mazurkiewicz, *Deesis. Idea wstawiennictwa Bogurodzicy i św. Jana Chrzciciela w kulturze średniowiecznej*, Kraków 1994; A. Prasal, *Mały słownik ikon maryjnych*, Warszawa 1996; M. Quenot, *Ikona, okno ku wieczności*, tłum. H. Paprocki, Białystok 1997; I. Językowa, *Świat Ikony*, tłum. H. Paprocki, Warszawa 1998; O. Popova – E. Smirnova – P. Cortesi, *Ikony*, Warszawa 1998; P. Evdokimov, *Sztuka ikony. Teologia piękna*, tłum. M. Tarnawski, Warszawa 1999; S. Bułgakow, *Ikona i kult ikony. Zarys dogmatyczny*, Bydgoszcz 2002; K. Klauza, *Teologiczna hermeneutyka ikony*, Lublin 2000; Ch. Schönborn, *Ikona Chrystusa*, tłum. J. Żychowicz, Poznań 2001; K. Onasch – A. Schniper, *Ikony. Fakty i legendy*, tłum. Z. Szanter – M. Smoliński – J. Paprocki, Warszawa 2002.

Na temat zagadnień wybranych i szczegółowych w odniesieniu do problematyki ikony zob.: J. Pasierb, *Doświadczenie wiary w posoborowej sztuce kościelnej*, w: *W nurcie zagadnień posoborowych*, t. 4 Warszawa 1970, 227-244; J. Trubeckoj, *Kolorowa kontemplacja*, „Więź” 18 (1975) z. 1, 53-66; Z. Podgórzec, *Prolegomena do tematu „Semiotyka ikony”*. *Rozmowa z Borysem Uspienskim*, „Znak” 28 (1976) 1600-1617; J. Białostocki, *Myśliciele, kronikarze i artyści o sztuce*, Warszawa 1978, I 199-221; T. Górecki, *Z problematyki ikonografii świętych wojowników w malarstwie ściennym katedry w Fars*, „Roczniki Muzeum Narodowego w Warszawie” 24 (1980) 173-259; T. Łukaszuk, *Teologia świętego obrazu – ikony. Studium z dziedziny teologii ekume-*